

ÜNİVERSİTE SON SINIF ÖĞRENCİLERİNİN EVLİLİK KONUSUNDAKİ GÖRÜŞ VE DÜŞÜNCELERİ -AZERBAJYAN VE TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMASI

THE IDEAS AND POINTS OF VIEWS OF THE LAST GRADE UNIVERSITY STUDENTS ON MARRIAGE – A COMPARISON OF AZERBAIJAN AND TURKEY-

МНЕНИЯ И МЫСЛИ О БРАКЕ СТУДЕНТОВ ВЫПУСКНЫХ КУРСОВ УНИВЕРСИТЕТА. СРАВНЕНИЕ ТУРЦИИ И АЗЕРБАЙДЖАНА

Nesrin TÜRKARSLAN*
Abulfaz SULEYMANOV**

ÖZET

Bu makalede Türkiye’de 1680 ve Azerbaycan’da 530 denek arasında yapılan araştırmayla, üniversite son sınıfta okuyan öğrencilerin aile ve evlilik konusundaki görüş ve düşünceleri karşılaştırmalı tahlille ortaya konmakta; gelecekte ailenin yapısına ilişkin muhtemel oluşumlar yorumlanmaya çalışılmaktadır. Sonuçların tahlili her iki ülkenin üniversite gençliği arasında aile kurumunun önemini koruduğu saptanmıştır. Ailenin önemi neslin devamı, çocukların eğitimi gibi nedenlere bağlı olarak açıklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler:

Aile, evlilik, öğrenciler, Türkiye, Azerbaycan

ABSTRACT

In this article, the ideas and points of views of the last grade Turkish and Azerbaijani university students on marriage are compared. In research lead between 530 respondents in Azerbaijan and 1680 in Turkey, was an object in view to reveal sights of students at the future family and to lead comparison by means of the analysis of the information received from conclusions of sociological researches.

The general estimation of the received results testifies to preservation of the importance of institute of family among university youth of both countries.

Key Words :

Family, married, students, Turkey, Azerbaijan

РЕЗЮМЕ

В данной статье производится сравнительный анализ мнений и мыслей студентов, обучающихся на последних курсах университетов, на тему семьи и брака. Анализ производится на основе исследования мнений опрашиваемых: 530 человек в Азербайджане и 1680 в Турции. Цель исследования – оценить вероятные варианты отношений в будущих семьях. Согласно результатам исследования установлено, что для студентов обеих стран построение семьи имеет большое значение. Важность семьи определяется такими понятиями как продолжение рода, воспитание детей и другие, связанные с этим понятия.

Ключевые Слова:

Семья, студент университета, Турция, Азербайджан.

I.Giriş

Aile değerleri ve evlilik ile ilgili bazı konularda değişmeler yaşanması ve bunların da toplumsal yapıyı etkilemesi ve değiştirmesi kaçınılmazdır. Toplumsal kurumlara bakış açısının zamanla değişmesi kaçınılmaz bir olgudur. Modern globalleşen dünyada kültürlerin korunması olasılığı azalmaktadır. Kültürlerin ilişki ve etkileşimi hem modern dünyada yaşamayı kolaylaştırmakta hem de diğer taraftan kültürlerin değişmesini, yok olmasını getirmektedir. (Önal 1990: 35)

Toplumsal değişme ajanlarından bir tanesi de gençler, özellikle de üniversite gençleridir. Bir toplumda üniversite gençliği, toplumun sosyo-kültürel yapısının en dinamik unsurudur. Üniversite

* Dr. - Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü – Ankara / TÜRKİYE

** Dr. - Azerbaycan Milli İlimler Akademisi Felsefe, Sosyoloji ve Hukuk Enstitüsü, Sosyoloji Bölümü- Bakü / AZERBAJYAN

gençliğini, diğer gençlik gruplarından ayıran en önemli özellik, onların geleceğin bilgili yönetici ve karar verici adayları olmalarıdır (Yazıcı, 2003:12-13). Üniversite gençliği aldığı eğitim yoluyla modern kültürün temsilcisi olarak, toplumsal yapının şekillenmesinde önemli yeri olan plan ve programların içerisinde hazırlayıcısı olarak yer alacak ve değişimin itici gücünü oluşturacaktır. Dolayısıyla toplumu meydana getiren nüfusun en önemli bölümünü oluşturmaktadır.

Bu bağlamda üniversite gençliğinin toplumun en önemli değer üreticisi ve taşıyıcısı kurumlarından biri olan aileye ilişkin tutum ve davranışlarının öğrenilmesi önem arz etmektedir. Üniversiteyi bitirdikten sonra uygun şartların da oluşmasıyla evliliğe en yakın grubu da oluşturmaları nedeniyle araştırmanın evrenini üniversitelerin son sınıfında okuyan öğrenciler oluşturmaktadır. Diğer yandan gençlerin gerek kendi kuracakları aile, gerekse genel olarak aileye ilişkin bilgilerinin derlemesinin önemi, üniversitelilerin genç kuşağın entellektüel ve dinamik kesimini oluşturmasından ileri gelmektedir. Azerbaycan ve Türkiye üniversite son sınıf öğrencilerinin evlilik ve aile konusundaki görüş ve düşüncelerinin karşılaştırılması ise bize Türk kültürünü temsil eden iki grup arasında ne gibi benzerlik ya da farkların olduğunu gösterecektir. Evlilik oranlarındaki düşüş, boşanmalar, evlilik dışı beraberliklerden doğan çocuklar ve tek ebeveynli hanelerin Türk toplumlarında giderek yaygınlaşması ve meydana getirdiği problemler, bu coğrafyada aile gerçeğinin önemine daha da dikkat çekmemiz gerektiğini ortaya koymaktadır (Suleymanov 2009: 8) Geleceği kestirebilmek için bugünü iyi bilmek gereklidir. Aile gibi kültürün temel belirleyicisi ve taşıyıcısı olan bir kurumun gelecekte alacağı formları kestirebilmek bu ve buna benzer çalışmalarla mümkündür. Geleceğin sosyal politikalarını bu tür bilgiler üzerine oluşturulacaktır.

II. Yöntem

Bu çalışmada, Türkiye ve Azerbaycan'da, üniversite son sınıfta okuyan öğrencilerin aile ve evlilik konusundaki görüş ve düşünceleri ortaya konmakta; gelecekte ailenin yapısına ilişkin muhtemel oluşumlar yorumlanmaya çalışılmaktadır.

Çalışma, kullanılan kuramsal çerçeve ve araştırma konusuna uygun olarak uygulamalı sosyolojik esaslarda yürütülmüştür. Araştırmanın Azerbaycan ayağında 2007-2008 öğretim yılında Bakü, Gence, Nahçıvan, Sumgait ve Lenkeran şehirlerinde yerleşen 18 üniversitenin 530 son sınıf öğrencisi denek kısmında iştirak etmiştir. Örneklem grubunda yer alan öğrencilerin %28'i özel, %72'i kamu üniversitelerinin öğrencileridir. (Suleymanov 2009:95) Türkiye'de tüm üniversitelerini istatistiki olarak temsil eden 12 üniversiteden 1680 öğrenci tesbit edilmiş ve bu öğrencilere soru kağıdı posta ile gönderilerek üniversite öğretim üyelerinin yardımı ile soru formu öğrencilere sınıf ortamında dağıtılarak soruların cevaplandırılması sağlanmıştır. Bunların %89.3'ü kamu, %10.7'si vakıf üniversitelerinin son sınıfında okumakta olan öğrencilerdir. Bu formlar tekrar posta ile Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğüne ulaştırılmıştır (Turkarlan, Yurtkuran 2007:53)

Öğrencilerin evlilik kurumuna ilişkin görüşlerini değerlendirmek amacıyla Türkiye'de 48, Azerbaycan'da 45 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır. Araştırmanın soruları Türk Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

III. Araştırmanın Hipotezi

Bu çalışmada gençlerin temelde aile kurmak ve özünde de sağlıklı toplumun an unsuru olarak ailenin korunması, güçlendirilmesi ve kutsallığının devamı konusundaki düşünceleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda çalışmada, üniversite öğrencilerinin içinde doğdukları aile yapıları ile ilgili bilgiler uygun sorularla derlendikten sonra gençlerin kendi kuracakları aileye ilişkin düşüncelerinin saptanması amaçlanmıştır.

Araştırmada hipotezin test edilmesine ağırlık verilmesi sebebiyle, gençlerin evlilik ve aile konusundaki görüşlerinin cinsiyet temelinde karşılaştırılması özelliğinin ön planda tutulmasına dikkat edilmiştir. Bu çerçevede araştırmanın bağımlı değişkenleri olan evlilik kararının alımı, eşde aranan özellikler, deneklerin gelecekte kaç çocuk sahibi olmayı arzu ettikleri, ebeveyn aileleri ile kendi aileleri arasındaki benzerlik ya da farklılıklar gibi kriterler açısından, yapısal-fonksiyonalist ve modernleşme kuramlarından yola çıkılarak test etmeye yönelik aşağıdaki hipotez oluşturulmuştur: Ataerkil aile geleneğinin bir uzantısı olan günümüz Azerbaycan ve Türkiye aile yapısı içerisinde kız ve erkeklerin,

cinsiyet farkı gözetilerek yetiştirildikleri bir gerçektir. Geleneksel Türk kültür kalıbı içerisinde kız ve erkek evlada farklı misyonlar yüklenmekte ve o doğrultuda yetiştirilmektedir. Ancak ne var ki bu geleneksel yetiştirme tarzının sonucu olan farkın, üniversite eğitimi ile birlikte kapanmış olması da beklenen bir durumdur.

IV. Veri Değerlendirme Teknikleri

Araştırmada elde edilen ham veriler öncelikle SPSS programına girilerek frekans (f) ve yüzde (%) tabloları oluşturulmuştur. Bilgisayara yüklenen verilerin analizinde, deneklerin bireysel değişkenlere göre dağılımlarını belirlemek amacıyla frekanslar ve dağılımlar bulunmuştur. Her iki ülke öğrencilerinin aile evlilik konusuna ilişkin tutumlarını belirlemek amacıyla her bir soruya ilişkin yanıtların frekans dağılımları alınmıştır. Bunun dışında, aralarında pozitif korelasyon bulunduğu düşünülen sorular için oluşturulan hipotezler için chi-square testi yapılmış, korelasyonları hesaplanmış ve çıkan sonuçlar yorumlanmıştır. Grup ortalamaları arasındaki anlamlılık düzeyi 0,05 üzerinden sınanmıştır.

V. Genel Bulgular

1. Öğrencilerin Evliliğin Kuruluşuna İlişkin Özellikler Hakkındaki Tutum ve Düşünceleri

Üniversite gençliği, alışageldiği bir çevreden farklı bir ortama gelmiştir. Bu ortamda geleneksel değer algıları, tutum ve davranış kalıplarında değişimler olabilmektedir. (Erkal, 1979:249).

Değişen değerlerle birlikte gençlerin evliliğe bakışı da farklılaşıyor, evlilik her geçen gün biraz daha ileriki yaşlara erteleniyor. Çeşitli sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel etkenler, gençlerin evlilik kararları üzerinde etkili oluyor.

Evlilik normal koşullarda, bir ev geçindirebilecek güçte iki gencin hayatını gerçekleştirmesidir. Evlilik için belirli koşullar vardır bunlardan biri de yaştır. Reşit her kız ya da erkek evlenebilir. “Evlenmek için en uygun yaş sizce ne olmalıdır?” sorusuna gençler şöyle cevap vermişlerdir:

Azerbaycan’da araştırmaya katılan gençlerin büyük çoğunluğu (%72) kadın için en ideal evlilik yaşının 20-24 olduğunu belirtmişlerdir. Erkek öğrencilerin büyük çoğunluğu (%71) kadın için en uygun evlenme yaşının 20-23, kız öğrencilerin büyük çoğunluğu ise (%80) kendi cinsleri için en uygun evlilik yaşının 22-25 olduğunu düşünmektedirler.

Erkek için en uygun evlilik yaşı kızlarınkinden farklı çıkmıştır. Erkeklerin %86’sı kendi cinsleri için en uygun evlenme yaşının 23-28 olduğunu düşünürken, kızların büyük çoğunluğu ise (%96) erkek için en uygun evlenme yaşının 25-30 olduğunu belirtmişlerdir. (Suleymanov 2009:96)

Türkiyeli erkek öğrenciler için en uygun evlilik yaşı kızlarınkinden farklı çıkmıştır. Erkeklerin %86’sı kendi cinsleri için en uygun evlenme yaşının 23-28 olduğunu düşünürken, kızların büyük çoğunluğu ise (%96) erkek için en uygun evlenme yaşının 25-30 olduğunu belirtmişlerdir. (Turkarslan, Yurtkuran 2007:71)

Bu karşılaştırma sırasında ortaya çıkan önemli bir husus Azerbaycanlı kızların kendi hemcinsleri için en uygun evlilik yaşının 22-25 olarak görmelerine karşılık, Türkiyeli kızların bu yaşın 25-29 olarak görmeleridir. Bu farkın sebebini Azerbaycan’da gençlerin Türkiyeye nazaran liseyi bitirdikten hemen sonra üniversiteyi kazanma oranının yüksek olması ve dolayısıyla üniversiteden mezun olma yaşının daha erken olması faktörüne bağlı olarak açıklayabiliriz. Aynı zamanda aldıkları eğitim doğrultusunda bir işe yerleşmek şartlarının zorluğu da bu tür düşüncede etkili olduğu söylenebilir. Nitekim, Türkiye koşullarında bir işe yerleşme yaşı hem erkek hem de kadınlar için özellikle iş girerken aranan özellikler dolayısıyla giderek yükselmektedir.

Diğer bir taraftan Türkiye’de istatistiklere göre kadınların eğitim düzeyi arttıkça evlenme yaşı da yükseldiğini gösteriyor. İlk evlenme yaşı eğitimsiz kadınlarda 18 yaş altı ve 18-24 yaş, eğitilmiş kadınlarda ise 18-24 ile 25-29. Dolayısıyla “ekonomik gerekçeler kızların evlilik yaş ortalamasını yukarı çekmektedir” görüşünün (Giray 1979:85) bu durumda geçerli olduğu görülmektedir.

2. Gençlerin Eş Seçimi Şekli Konusunda Eğilimleri

Evlilikte başarı ve mutluluk eş seçiminin dikkatli yapılmasına bağlıdır. Eş seçme, insan hayatında dönüm noktalarından birisidir. Eş seçimi ile ilgili araştırmalarda görülmektedir ki, tercihler toplumsal faktörlere ve zamana bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Bireylerin eşlerini nasıl seçtikleri ile ilgili olarak çeşitli kuramlar ve tezler ortaya atılmıştır. Ortak özellikler (homogamy) kuramı; zıt özellikler (heterogamy) kuramı; birbirini tamamlayan gereksinimler kuramı; ve uyarıcı, değer, rol kuramı şeklinde tanımlanan tüm kuramsal yaklaşımlarda eş seçiminin bilinçli ve amaçlı bir seçim olduğu anlayışı hakimdir. (Özdoğan 2009.)

Azerbaycan'da aileler çocukları evlendirmede önemli derecede rol oynadığı için, evlilik kararı ve eş seçimi üzerinde de büyük etkisi vardır. (Kuliyeva 2005:25) Azerbaycan toplumunda gerek büyük ailede gerekse küçük ailede eşlerin evlilik kararı vermesinde ana-baba rızasının alınmasına çok büyük önem verilmektedir. (Süleymanov 2007: 532) Bu durumun araştırma sonuçlarına da kısmen yansdığı görülmektedir. Nitekim, Azerbaycanlı öğrencilerin % 66.3'ü eş seçiminde "kararı kendilerinin vereceğini daha sonra ailelerinin onayını" alacaklarını belirtmişlerdir. Bu oran kızlarda % 60, erkekler da %64'ü beraberdir. "Kararı ailem verir sonradan benim onayımı alır" diyen öğrencilerin arasında (toplam %12.7) kızların oranı daha fazladır (%18), erkekler - %8. "Kararı ben veririm, kimseye danışmam" diyenler oranı ise çok düşüktür (toplam 6.5 %.) (Suleymanov 2009:98)

Türkiye'de de öğrencilerin çoğunluğu "kararı ben veririm, sonradan ailemin onayını alırım" cevabını vermişlerdir (%81.2). Bu cevabı veren kız öğrencilerin oranı %87.1, erkek öğrencilerin oranı da % 74.8'dir. Evlenilecek eşe karar verme konusunda her iki cins için ikinci sırada "kararı ben veririm, kimseye danışmam" (erkeklerde %15.6, kızlarda %7.8) seçeneği gelmektedir. (Turkarslan, Yurtkuran 2007:74)

Genel olarak her iki ülkede çoğunluğu oluşturan gençlerin eş seçiminde temel olarak kendilerinin karar verecekleri ancak ailelerinin onayına da baş vuracakları anlaşılmaktadır.

Evlenilecek eşe karar vermede üniversite öğrencilerinin eğilimi, evlenecekleri eşi kendilerinin seçeceği ancak ailelerinin de onayını alacakları yönündedir. Aile olarak ebeveynlerin kararlarına güvenilmektedir ve onların da onaylaması gerekli ve değerli görülmektedir. Buradan çıkan sonuca göre her iki ülkede geleneksel aile değerlerinin korunduğu görülmektedir.(Aygen 1990: 488)

3. Eş Seçiminde Dini ve Etnik Kökenin Önemi

Eş seçimi tercihleri toplumların kültürel farklılıklarından dolayı toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Araştırmalar eş seçimini etkileyen pek çok faktör olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bunlar yaş, etnik köken, yerleşim yeri, fiziksel özellikler, tutum ve düşünce benzerliği, iletişim şekli ve kişilik özellikleri olarak çeşitlenmektedir.

Şunu belirtmek gerekir ki, özellikle Sovyet döneminde Türk toplulukları arasında farklı milletlerle evlilikler devlet tarafından destekleniyordu ve aile alanında bu tür uygulama Sovyet yönetimi tarafından milli kimlikleri ortadan kaldırılması yolunda kullanılabilen önemli bir araç olarak görülüyordu.(Süleymanlı 2006:215) Nitekim Sovyet döneminde teşvik edilen ve desteklenen karma evliliklerin (bu evlilikler daha çok Rus ve diğer Hristiyan kadınlarla Türk-Müslüman erkekler arasında görülüyordu) başlıca gayesini bu teşkil ediyordu.

Fakat günümüzde de Türk toplulukları arasında yabancılarla yapılan evliliklerin sayısının artması ilgi çekicidir. Özellikle kadınlarla ilgili veriler bu anlamda araştırmacıları da şaşırtmaktadır. Önceleri, Türk erkekleri ile yabancı uyruklu kadınlar arasında gerçekleşen evliliklerin yanında, bu defa yabancı uyruklu erkeklerle Türk kadınlarının evlilik oranı da hızla artmıştır. 2006 yılı verilerine göre, Türklerle evlenen yabancı kadınların sayısında iniş kendini gösterirken, yabancı erkeklerle evlenen Türk kadınların oranında ise hızla artış yaşanmış, bu oran %8'den %11'e fırlamıştır.(Yabancılarla evlenen Türk erkekleri azaldı 2008) Bağımsızlık sonrası dönemde Türkiye örneğinde de gözlemlendiği gibi, Azerbaycanlı kadınların yabancı erkeklerle evlilikleri oranında önemli artış gözlenmektedir. Nitekim resmi istatistik verilere göre son dönemler Azerbaycan'da yabancılarla yapılan evliliklerde kadınların oranı %40 olmuştur. (Eyvazlı 2005:7)

Bu tür evliliklerin özellikle milli kimlik açısından doğurabileceği olumsuz sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda araştırmada üniversiteli gençlerin evlenecek eşin dini ve etnik kökenine ilişkin soruya verdikleri cevaplar özel önem arz ediyordu.

Azerbaycan'da "Evlenilecek eşin sizinle aynı milliyetden olması önemlidir mi?" sorusuna deneklerin %62 "önemlidir" derken, %38'i ise "önemli değil" cevabını vermişlerdir. Farklı milliyetden biri ile evlilik konusunda kız ve erkek öğrenciler arasında büyük bir görüş ayrılığının olmadığı görülmüştür. (Suleymanov 2009:97)

Fakat deneklerin mezun oldukları lise türüne ve üniversite öncesi en uzun süre kalınan yere göre bu konuya farklı yaklaşımların olduğu ortaya çıkmıştır. Nitekim, "eş seçiminde milliyet farkı önemli değil" seçeneğini tercih edenler arasında liseyi rusca bitirmiş ve üniversite öncesi dönemde uzun süre yurt dışında yaşamış deneklerin sayısının çok olması araştırmanın önemli ve ilginç bulgularından biridir.

Bu soru Türkiye'de, "Evleneceğiniz eşinizin sizinle aynı etnik kökenden olması önemli midir" şeklinde sorulmuştur. Verilen cevaplar göstermiştir ki, evlenecek eşin aynı etnik kökenden olması gençlerin %38'inde önemlidir. Evlenecek eşin aynı etnik kökenden olması kız öğrenciler için erkek öğrencilere göre daha önemli görünmektedir (Kızlar %41.9, Erkekler %34.8). (Turkarslan, Yurtkuran 2007:92)

Azerbaycan ve Türkiye'de yaşayan gençler arasında bu sorunun cevabı açısından fark ortaya çıkmıştır. Azerbaycanlı gençler evlenecekleri eşin aynı milliyetten olması konusunda Türkiye'de yaşayan gençlere göre daha tutucu oldukları anlaşılmaktadır.

Evlenilecek eşin aynı dinden olmasının önemini saptamak amacıyla "Evleneceğiniz şahsın sizinle aynı dinden olması önemlidir mi?" sorusuna Azerbaycanlı öğrencilerin verdikleri cevaplardan eş seçiminde dinin önemli olduğu saptanmıştır. Nitekim, erkeklerin %54.5'i, kızların ise %63.5 evlenecek eşin aynı dinden olmasının önemli olduğunu belirtmişlerdir. Özellikle kız öğrencilerin eş seçiminde aynı dinden olmasına daha çok önem verdikleri söylenebilir. (Suleymanov 2009:97)

Türkiyeli öğrenciler için de evlenecek eşin aynı dinden olması önemlidir (% 68.8). Kız öğrenciler arasında evlenecek eşin aynı dini, erkek öğrencilere göre çok az bir farkla daha önemli görünmektedir (Kızlar %70.6, Erkekler % 66.8) (Turkarslan, Yurtkuran 2007:88-89)

Her iki ülke karşılaştırmasında kızların erkeklere oranla eşlerini kendileri ile aynı dinden olmasına önemsemelerini İslam dininin kadınlara başka bir dinden olan erkeklerle nikahı yasak etmesi faktörüne bağlı olarak açıklamak mümkündür .

4. Deneklerin Sanal Ortamda Tanışarak Evlenmeye İlişkin Tutumları

Günümüzde görücü usulüne dayalı evlilik biçimlerinin iletişim ve bilgi teknolojisi, çağına uygun olarak yeniden formüle edilerek dönüştürülen yeni modelleri ile karşı karşıya kalındığına tanıklık edilmektedir. Bunlara örnek olarak internette yer alan çöpçatanlık siteleri verilebilir. Eskiden gençleri tanıştırma yoluyla aile kurulmasına aracılık etme görevini aileler üstlenirken, günümüzde internet çöpçatanlık siteleri örneğinde olduğu gibi birçok farklı eş seçme örüntüleriyle karşılaşılmaktadır.(Özdoğan 2009) Araştırmalar sanal ortamda tanışarak evlenme biçimi geleneksel tanışma biçimlerine alternatif olarak son yıllarda yaygınlık kazandığını göstermektedir. Özellikle internet kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte son dönemlerde sanal ortamda tanışarak evlenen çiftlerin sayı hızla artmaktadır.

Araştırmada, öğrencilerin bu konuda düşündüklerini öğrenmek amacıyla "Sanal ortamda tanıştığınız biriyle evlenir misiniz?" sorusuna Azerbaycanlı gençlerin %56,1'i "hayır, evlenmem" cevabını vermişlerdir. Fakat üzerinde durulması gereken önemli bir husus, bu tür tanışarak evlenmeye kız ve erkek öğrencilerin çok az da olsa farklı yaklaşımlarıdır. Zira, kızların %18'i "Evet, evlenirim" cevap şikkını seçerken, %30'u ise "Bunu, hiç düşünmedim" cevabını vermişlerdir. Aynı zamanda üniversite öncesi dönemde uzun süre yurtdışında kalan (%28) ve büyük şehirlerde yaşamış öğrencilerin de önemli bir kısmı (%20) bu evlilik türüne olumlu yaklaştıklarını beyan etmişlerdir.

Üniversite öncesi dönemde köy, kasaba ve ilçe gibi yerleşim birimlerinde yaşamış öğrencilerin büyük bir bölümü ise bu evlilik türüne karşı olduklarını dile getirmişlerdir. (Suleymanov 2009:98)

Sanal ortamda tanışarak evlenmeyi Türkiye'deki gençlerin %56.5'i onaylamamaktadır. Kız öğrencilerin onaylama durumu (%9.3) erkek öğrencilere göre (%24.2) daha düşüktür. Gençlerin (kız ve erkek öğrenciler hemen hemen aynı oranda olmak üzere) yaklaşık % 32'si bunu hiç düşünmediklerini belirtmişlerdir. (Turkarlan, Yurtkuran 2007:76-77)

Bu soruya verilen cevaplar, Azerbaycan ve Türkiye'deki gençler arasında çok benzer çıkmıştır. Sanal ortamda tanışarak evlenmeye Azerbaycanlı gençlerin %57'si hayır derken Türkiyeli gençlerin %56.5'i hayır demiştir. Sanal ortamda tanışarak evlenme biçiminin gençler arasında fazla benimsenmemesi çarpıcı bir sonuçtur. Bu sonuç göstermektedir ki her iki ülke gençleri arasında internet ortamında tanışma usulu evlilik için çok az bir surette kabul görmektedir. Geleneksel tanışma usulleri gençler arasında kabul görmektedir denilebilir.

5.Evlenecek Eşin Maddi Durumu ve Evlenilecek Eşte Aranacak Özellikler

Yukarıda da belirtildiği gibi, ailenin oluşumunda en önemli öge, eş seçimidir. Kadın olsun erkek olsun eş seçimi, için sahip oldukları özellikler ve vasıflar gençlerin en çok dikkat etmeleri gereken hususların başında gelmektedir. (Mangır 1992: 25)

Evlenecek eşin maddi durumu konusunda Azerbaycanlı gençlerin %47,8 “maddi durum farkı önemli değil” seçeneğini işaretlemişler. Fakat bu konuya kızlar ve erkeklerin yaklaşımlarının farklı olduğu anlaşılmaktadır. Zira, erkek öğrencilerin önemli bir bölümü (%60) maddi durum farkının önemli olmadığını düşünürken, kızların büyük bir çoğunluğu evlenecekleri eşin maddi durumunun kendilerinden iyi ve ya aynı olmasını tercih etmektedirler (%62). (Suleymanov 2009:98-99)

Türkiye'deki öğrencilerin eşin maddi durumu nasıl olmalıdır sorusuna verilen cevaplar da benzer tarzda kızlar ve erkekler arasında önemli farklar ortaya koymaktadır.

Nitekim, kızların çoğunluğu maddi durumu benden iyi veya benimle aynı düzeyde olmalıdır (% 57.7) derken, erkeklerin çoğunluğu maddi durum önemli değil demişlerdir (% 45.2). Kızların % 20'si maddi durumunun kendilerinkinden iyi olmasını isterken erkeklerin sadece % 4.8'i evleneceği kızın maddi durumunun kendisinden iyi olmasını istemektedir. (Turkarlan, Yurtkuran 2007:86-87)

Evlenecekleri eşin maddi durumu konusunda Azerbaycan ve Türkiye'deki genç kız ve erkekler çok benzer tercih içerisindedirler. Nitekim, ister Azerbaycan'da, isterse de Türkiye'de gençler arasında kızlar için evlenecekleri eşin maddi durumunun önemli olacağı anlaşılmaktadır. Bu sonuç ise, erkeğe yüklenen geleneksel aileyi maddi açıdan geçindirecek gelire sahip olması gerçeğini kızların hala taşıdıklarını göstermektedir. Erkekler ise kendilerine yüklenen bu aile geçindirme görevini benimsemiş ve bu konuda kendilerine güveniyor görünmektedirler.

“Evlenilecek eşte aranacak özellikler?” sorusuna Azerbaycanlı gençlerin verdikleri cevaplarda ise fikirler farklılık arz ediyordu. Burda erkekler seçecekleri eşin ilk olarak zahiri görünüşünü ön plana çıkararak “güzel olmasını” (%24) ve “iyi bir aileden olmasını” (%23) arzu ederken, kızlar eşlerinin ilk olarak “iyi huylu olmasını” (%28) ve “iyi bir aileden olmasını” (%24) tercih etmektedirler. Erkeklerin önemli bir bölümü ikinci sırada gelecek heyat yoldaşlarının “iyi huylu olmasını”, kızlar ise “tahsilli” ve “iş-güc sahibi olmasını” kayd etmişler. (Suleymanov 2009:98-99)

Türkiye'deki son sınıf öğrencileri için evlenilecek eşte aranacak kriterler aşağıda verildiği gibidir.

Erkekler için evlenilecek eşte aranılacak özellikler sırasıyla şöyledir:

1. İyi huylu olması(%78.1),
2. Güzellik(%65.2) ve aynı dünya görüşünü paylaşıyor olması (%64.7),
3. İyi bir aileden olması (%61.4) ve tahsilli olması (%61.1),
4. Dindar olması (%37.9),

5. İyi bir meslek sahibi olması(%22.9) ve zengin olması(%21.6),
6. İş sahibi olması (%18).(Turkarslan, Yurtkuran 2007:87-88)

Kızlar için evlenilecek eşte aranılacak özellikler sırasıyla şöyledir:

1. İyi huylu olması(%75.6),
2. Benimle aynı dünya görüşünü paylaşıyor olması(%74.8),
3. Tahsilli olması(%72.1),
4. İyi bir meslek sahibi olması (%62.8) ve iyi bir aileden olması(%62.3),
5. İş sahibi olması(%47.6) ve yakışıklı olması(%47.4),
6. Dindar olması(%39.2),
7. Askerliğini yapmış olması(%34.2) ve zengin olması(%32.8). (Turkarslan, Yurtkuran 2007:87-88)

Görüldüğü gibi Türkiye'deki kız ve erkek öğrenciler için evlenecek eşte aranan özellikler konusunda birinci sırada "iyi huylu olma", ikinci sırada ise "aynı dünya görüşünde olma" tercih edilmektedir. Genel olarak sonuçlara bakıldığında erkeklerin eş tercihlerinde manevi özellikler ile bir de dış güzellik isteği ağır basmaktadır. Kızların ise evlilikte uyumun ve mutluluğun temeli olarak görülen iyi karakter özellikleri ile birlikte, aileyi geçindirmeye yönelik maddi özellikleri de öncelikleri arasında hemen bu özelliğin arkasından tercihleri dikkat çekicidir.

İki ülke gençleri bu soruya verilen cevaplar açısından karşılaştırılacak olursa erkeklerin evlenecekleri eşte arayacakları özellikler çok benzer olup, daha çok dış görünüş ile birlikte iyi huy, iyi bir aileye mensubiyet gibi manevi özellikler iken, kızlar ailevi özellikler ve iyi huylu olma özelliği arkasından iyi bir meslek sahibi olması ve bir iş sahibi olması gibi maddi olan unsurlara da aynı derecede değer vermektedirler.

6.Evlenmeden Birlikte Yaşama

Hızlı toplumsal değişim batı toplumlarını karakterize ettiği kadar Türk toplumlarını da karakterize etmektedir.(Halilov 2006:172) Toplumda değerler ve ahlak konusunda artmakta olan zıtlıklar farkında olmadan radikal düşünce tarzlarını da beslemektedir. Araştırmalar ve gözlemlerden de belli olduğu gibi çağdaş yaşam koşulları aileyi zayıflatarak onun değerler sistemi olmasına ilişkin gerçeği ortadan kaldırmaktadır. Bu bağlamda son dönemler Türk toplumlarında kaygı verici durumlardan biri de evlenmeden birlikte yaşayan çiftlerin sayının hızla artmasıdır. (Suleymanov 2009:9) Özellikle daha genç insanlar "evlenme cüzdanı olmayan evlilik" biçimini yeğliyor. Evliliğe bir alternatif şeklinde görülen ve bu açıdan da aile kurumunu tehdit eden evlenmeden birlikte yaşamaya ilişkin her iki ülkenin gençlerin tutumları şöyle olmuştur:

Araştırmanın sonuçları Azerbaycanlı gençlerin büyük bir bölümünün (%71.9) evlenmeden birlikte yaşamayı onaylamadıklarını ortaya koymuştur. Bu tür birlikteliği onaylayanlar oranı %12.5 olurken, "bu konuda bir fikrim yok" diyenlerin oranı %14.7 olarak belirlenmiştir . Bu soruya verilen cevaplar arasında dikkat çeken husulardan biri de bu tür birlikteliği onaylayanlar arasında Avrupa Lisesi mezunlarının ve liseyi rusca bitirenlerin oranıyla, uzun süre yurt dışında yaşayanların oranının yüksek olmasıdır . Bu sonuçlar bu okullarda aile değerlerinin daha fazla tebliğ olunmaya ihtiyacı duyulduğunu gösterir. (Suleymanov 2009:99)

Türkiye'deki öğrencilerin "evlenmeden birlikte yaşamayı onaylıyor musunuz?" sorusuna %27.8'i evet onaylıyorum, %57.4'ü hayır onaylamıyorum derken, %14.8'i "bu konuda bir fikrim yok" şeklinde cevap vermişlerdir. Kız ve erkek öğrenciler tüm seçenekleri yaklaşık aynı oranda seçtikleri için bu yüzdeler cinsiyete göre de aynıdır . (Turkarslan, Yurtkuran 2007:96)

Evlilik olmaksızın birlikte yaşama eğilimi ailenin devamını engelleyen bir eğilimdir. Her iki ülkenin üniversite gençleri evlilik dışı beraberliğe sıcak bakmamaktadır. Sadece dörtte biri bu tür beraberliği onaylamaktadır. Ancak kesinlikle onaylamayan %58.1'dir ve geri kalan fikrim yok

diyenleri de dikkate alırsak evlilik dışı birlikte yaşamanın gençler arasında onaylanması konusunun da hiç yabana atılmaması gerekir.

7. Sahip Olmak İstenilen Çocuk Sayısı

Çağdaş dönemin önemli sorunlarından biri de ailede çocuk sayısının giderek azalmasıdır. (Sunday 1975:6) Batı ülkelerinde daha tehlikeli boyutta kendini gösteren bu eğilim müslüman-Türk toplumlarında da önümüzdeki yıllarda bir sorunsal alanı olarak karşımıza çıkabilir. Bu bakımdan araştırmaya katılan gençlerin gelecekte sahip olmak istedikleri çocukların sayı her iki ülkenin gelecekteki nüfus yapısı bakımından büyük önem arz etmektedir.

Azerbaycanlı gençlerin büyük çoğunluğu gelecekte kuracakları ailede en fazla iki (%45.4) ve üç çocuğun (%30.7) olmasını arzu ettiklerini belirtmişlerdir. 4 ve daha çok çocuk kaydedenlerin oranı çok düşüktür. (Suleymanov 2009:102)

Deneklerin cinslere göre bu soruya verdikleri cevaplar bir-birinden fazla ayrılmamaktadır. Erkek deneklerin %42'si iki, %33'ü üç çocuk arzu ettiklerini kayd ederken, kız öğrencilerin yarısı iki (%50), %28'i ise üç çocuk istediklerini dile getirmişlerdir. Dört ve daha çok çocuk isteyen denekler arasında ise esasen erkek öğrenciler çoğunluk oluşturmaktadır. (Suleymanov 2009:102-103)

Türkiye'de yapılan araştırma sonuçları da Azerbaycan'daki sonuçlara benzerdir. Gelecekte kaç çocuk sahibi olmak isteyecekleri sorusuna çoğunluk iki çocuk demiştir. Kız öğrencilerin %60.6'sı, erkek öğrencilerin de %53.4'ü iki çocuk istemektedir. Kızlarda bunu aynı oranlarda olmak üzere bir (%14.8) ve üç (%14.6) çocuk sahibi olma tercihi; erkeklerde ise kızlardan farklı olmak üzere üç (%24) ve dört (%13.7) çocuk sahibi olma tercihi izlemektedir. Erkekler daha çok çocuk sahibi olmaya sıcak bakarken kızlar böyle düşünmemektedir. (Turkarlan, Yurtkuran 2007:80-81)

İki ülke gençleri kaç çocuğa sahip olmak isteyecekleri konusunda benzer oranlarda farklı sonuçlar ortaya koymaktadırlar. Her iki ülke gençleri de öncelikle iki çocuk sahibi olmayı, daha sonra üç çocuk sahibi olmayı arzu ederken, Azerbaycan'da bir çocuk sahibi olma isteği düşük olup (%5.4) Türkiye'deki öğrencilerin ise bir çocuğu tercihleri dört ve daha fazla çocuk isteme tercihi ile aynı orandadır (%11). Her iki ülke gençlerinin kızları dört ve yukarısı çocuk sahibi olmayı daha az tercih ederken erkek öğrenciler kızlardan farklı olarak daha fazla bir oranda dört ve daha fazla çocuk sahibi olmayı istemektedirler.

Öğrencilerin tek çocuk sahibi olmaları halinde cinsiyetinin ne olmasını istedikleri sorulmuştur. Bu soruya Azerbaycanlı kız ve erkeklerin yaklaşık yarısı "Fark etmez" cevabını vermişlerdir (%57). İkinci sırada "erkek" (%29) ve üçüncü sırada "kız" seçeneğini işaretlemişler (%14).

Bu sorunun sonuçlarını cinslere göre karşılaştırıldığında her iki cinsin kendi cinsleri yönündü tercihlerini kullandıkları gözlenmektedir. Nitekim erkek öğrencilerin %40'ı "erkek", kız öğrencilerin %25 ise "kız" cevap seçeneğini işaretmişler. (Suleymanov 2009:102)

Türkiyeli öğrencilere tek çocuk sahibi olmaları halinde cinsiyetinin ne olmasını istedikleri sorulmuştur. Bu soruya kız ve erkeklerin yaklaşık yarısı fark etmez cevabını vermişlerdir. Cinsiyet tercihinde ise kız öğrencilerin %30'u kız çocuğu, %20.9'u erkek çocuğu tercih etmektedirler. Erkek öğrencilerin tercihi kız öğrencilerde olduğu gibi kendi cinsiyetleri yönünde gerçekleşmiştir. Ancak erkeklerin erkek çocuk tercihi kız çocuk tercihinden oldukça yüksek çıkmıştır (Erkek çocuk tercihi %38, kız çocuk tercihi %10.5). (Turkarlan, Yurtkuran 2007:82-83)

İki ülke gençlerinin çoğunluğu için tek çocuk olsa bunun cinsiyetinin kız ya da erkek olması fark etmemektedir. Erkek çocuğu tercih etme ikinci sıradadır. Ancak her iki cins de eğer tek çocukları olsaydı ikinci seçenek olarak kendi cinsinden bir çocuk sahibi olmayı istedikleri saptanmıştır. Burdan ve diğer sorulara verilen cevaplardan da anlaşılacağı üzere, gençler arasında geleneksel toplumsal tercihlerin devam etmektedir.

8. Boşanmaya İlişkin Yaklaşımlar

Çağdaş Türk toplumlarında aile ve evlilik ilişkilerinin çözümlenmesi, kendini aile içi ilişkilerde olumsuz eğilimlerin gösterdiği değer yargılarının yeniden gözden geçirilmesine bağlı olarak bu

değişimlerin karmaşık bir doğaya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Son yıllarda Türk topluluklarında boşanma oranının artması kaygı verici bir durumdur. (2, s.349) Bu açıdan gençlerin bu konuya yaklaşımları önem kazanmaktadır.

“Anlaşamayan eşlerin boşanmasını doğru buluyormusunuz?” sorusuna Azerbaycanlı gençlerin yarısından fazlası “Evet, doğrudur” cevap şikkını işaretlemişler (%52.7). Deneklerin diğer bölümü “Hayır, doğru değil” (%15,8), ve “ Bu konuda bir fikrim yok” (%27.9) cevap şikkalarını işaretlemişlerdir. Boşanmaya karşı olumsuz tavır sergileyen deneklerin %20’ni erkek ve %10’nu kız öğrencilerdi. (Suleymanov 2009:100-101)

Anlaşamayan eşlerin boşanmasına Türkiyeli gençlerin %86’sı olumlu bakmaktadır. Kızların %90.4’ü, erkeklerin %82.7’si anlaşamayan eşlerin boşanması konusunu onaylamaktadırlar. (Turkarıslan, Yurtkuran 2007:113)

Öte yandan çocuklu ailelerin anlaşamadıkları taktirde boşanmaları düşüncesine ilişkin Azerbaycanlı üniversite öğrencilerin % 26.3 “Evet, doğrudur” cevabını verirken, %45.3 bunu onaylamadıklarını kayd etmişler. Gençlerin %25 “ bu konuda bir fikrim yok” şeklinde bir görüş beyan etmişler. Cinsiyete göre çocuk sahibi olsalar dahi anlaşamayan çiftlerin boşanması konusunda belirgin bir fark gözlenmiştir. Nitekim, erkeklerin %58 anlaşamayan çiftlerin boşanmalarını doğru bulmadıklarını kayd ederken, kızlar erkeklere oranla (% 35) çocuk da olsa çiftlerin boşanmalarına daha sıcak bakmaktadırlar. (3,s.101)

Türkiyeli gençler tarafından ailelerin çocuk sahibi olsalar dahi boşanmalarına sıcak bakıldığı görülmektedir (%61). Gençlerin sadece %18.3’ü “hayır değildir” cevabını vermişlerdir. Erkeklerin kız öğrencilere göre “Hayır, uygun değildir” cevaplarının oranı (%27.3) daha yüksektir (Kızlar %10.1). (Turkarıslan, Yurtkuran 2007:116)

Her iki ülkede erkek öğrenciler boşanmaya kızlara göre daha olumsuz yaklaşmaktadırlar. Kızların bu kadar boşanmaya eğilimli olması araştırmanın düşündürücü ve bir o kadar da her iki ülkede aile kurumunun geleceği açısından tehlike boyutu yüksek olan sonuçlarından biridir.

IV. Sonuç

Bu makalenin konusu Azerbaycan ve Türkiye üniversitelerinin son sınıf öğrencilerinin aileye ve evliliğin kuruluşuna ilişkin görüş ve düşüncelerinin tespit edilmesidir. Çalışmadan elde edilen bulgulara dayanarak, gençlerin aileye ilişkin tutum ve düşünce yapıları, gençler üzerinde önemli kararlardaki etkileri, gençlerin bu hususta tutumları konusunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılabilir;

- Karşılaştırma sırasında her iki ülkenin gençleri erkekler için en uygun evlenme yaşı hususunda aynı yaş aralıklarını düşünürken (25-29), kızlar için farklı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Nitekim, Azerbaycanlı kızlar kendi cinsleri için en uygun evlilik yaşının 22-25 olarak görmelerine karşılık, Türkiyeli kızlar evlilik yaşını kendileri için 25-29 yaş aralığı olarak belirtmişlerdir. Dolayısıyla Türkiyeli kızlar Azerbaycanlı kızlara göre kendileri için daha üst yaş aralığını tercih etmişlerdir. Burada üniversite kazanma yaşının ve işe yerleşmede yaşanan zorlukların etkili olduğu söylenebilir. Aynı zamanda bunu, Türkiyeli üniversite mezunu kızların kariyer yapmak isteklerinin Azerbaycanlı kızlara göre daha fazla olmalarına bağlı olarak açıklayabiliriz.

-İki ülkenin gençleri seçecekleri eşte arayacakları özellikler açısından karşılaştırıldığında çok benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır. Erkek öğrenciler iyi huy ve güzellik tercih ederken kızlar iyi huy, iyi bir aileye mensubiyet yanında bir de erkeğin iyi bir meslek ve iş sahibi olmasını istemektedirler.

-Evlilik yapmaksızın iki kişinin birlikte yaşaması konusundaki düşünceler Türkiye’deki kız ve erkekler arasında aynı çıkmıştır. Gençlerin üçte biri evlenmeden birlikte yaşamayı onaylamaktadır. Azerbaycanlı gençler bu konuda daha tutucu görüş sergilemektedirler. Evlilik yapmadan birlikte yaşamayı onaylama oranı Türkiye’deki gençlerin yarısı kadardır ve oldukça düşüktür.

-Evlilikte sahip olmak istenilen çocuk sayısı bakımından iki ülke gençleri oranları farklı olmakla birlikte birbirine benzer sonuçlar ortaya koymaktadırlar. Gençler arasında en fazla iki ve üç çocuk sahibi olma düşüncesi yaygındır. Kızlar daha az çocuk sahibi olmayı isterken erkekler üç

üzerinde de çocuk sahibi olmak istediklerini belirtmişlerdir. Azerbaycanlı gençler arasında Türkiye'dekilere göre üç ve üzeri çocuk sahibi olma düşüncesi fazla çıkmıştır.

-Evliliklerinde tek çocuk sahibi oldukları takdirde çoğunluğu için çocuğun cinsiyeti fark etmemektedir. Ancak her iki ülke erkek öğrencilerinin kız çocuğa göre erkek çocuk tercihleri oldukça yüksektir.

-Ailelerin anlaşamadıkları takdirde boşanmasına gençlerin büyük bir çoğunluğu olumlu bakmaktadır. Evlat sahibi olmanın boşanma üzerindeki görüşlerini çok az bir oranda değiştirerek boşanma konusundaki görüşlerini olumsuz yapmaktadır. Bu bulgu araştırma sonuçları açısından dikkat çekmektedir.Boşanma konusunda erkek öğrenciler kızlara göre daha tutucu tutum içerisindeyler. Bunun sonucunda araştırma kapsamında kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha sorgulayıcı olduklarını gözlemliyoruz. Kızların bu kadar boşanmaya eğilimli olması araştırmanın düşündürücü ve bir o kadar da her iki ülkede aile kurumunun geleceği açısından tehlike boyutu yüksek olan sonuçlarından biridir.

Araştırma bulguları genel olarak değerlendirildiğinde her iki ülkenin gençleri arasında evlilik kurumunun önemini koruduğu anlaşılmaktadır. Araştırma sonuçları üniversite gençlerinin aile kurma süreçlerine ilişkin davranış ve tutumlarında, eş seçim kriterlerinde evlilik kurumuna bakışlarında geleneksellikten modernliğe doğru geçişlerde üniversitede alınan eğitimin tek başına etkili olmadığını; gencin ailesinin sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklerinin, bölgesel farklılıkların, kırsal ya da kent kökenli olmalarının, üniversitelerin türü ve yapısında birlikte olabileceğini göstermektedir.

KAYNAKLAR

Erdentuğ, Aygen, Avcı-Toplayıcı Toplumlar da Evlilik ve Akrabalık, **Aile Yazıları 4**, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayını, Ankara 1990, s.483-493.

Erkal, Mustafa. "Toplumda Bir Sosyal Grup Olarak Gençlik" Millî Kültür. Sayı: 49, 1985.

Eyvazlı, Aynur, "Kızlar ecnebilerle nikaha niye üstünlük verir?" *Üçnokta gazetesi*, 13.08.2005.

Halilov, Selahettin, **Doğu-Batı Ortak İdeale Doğru**, Mefkûre Yay., İstanbul 2006

Kuliyeva, Nergiz, *Azərbaycanda müasir kənd ailəsi və ailə məişəti*, Elm Neşr, Bakı 2005.

Özdoğan, Fatma "Evlilikte Eş Seçiminin Önemi ve Medya" Diyanet Aylık Dergi, Mart 2009 <http://mustafahoca66.blogcu.com/evlilikte-es-seciminin-onemi-ve-medya/5296294> (Son Erişim:07.02.2010)

Uraz, Giray, "Müstakbel Eşten Beklentiler Üzerine Bir İnceleme", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, HÜ. Psikoloji Bölümü, Ankara 1979.

Üner, Sunday, **Nüfus Bilim Sözlüğü**, H.Ü. Yayını, Ankara 1975.

Mangır, Mine, **Üniversite Öğrencilerinin Eş ve Evlilikten Beklentileri Üzerine Bir Araştırma**, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayını, Ankara 1992.

Sayın, Önal, **Aile Sosyolojisi**, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1990

Suleymanov, A., "Çağdaş Türk Toplumlarında Aile ve Evlilik İlişkileri" **Aile ve Toplum Dergisi**, 7-18, Yıl:11, Cilt:5, Sayı 17, Nisan-Mayıs-Haziran 2009

Süleymanov, A, "Üniversite Gençliği ve Aile (Sosyoloji Araştırmanın Sonuçları)", **Felsefe ve Sosyal-Siyasi İlimler Dergisi**, No 1 (25), 2009, Bakü.

Suleymanov, A., (2007) "Sosyo-kültürel Değişim Sürecinde Azerbaycan Ailesinin Özellikleri", Aile Araştırma Kurumu ve İslami Araştırmalar Vakfının Düzenledikleri *Uluslararası Aile Sempozyumu*, Günümüzde Aile, , Ensar Neşriyat, 529-555, İstanbul,

Süleymanlı, Ebulfez, **Azerbaycan Türkleri Milletleşme Sürecinde**, Ötüken Yay., İstanbul 2006

Turkarıslan, Nesrin, Yurtkuran, Semra, **Üniversite Son Sınıf Öğrencilerinin Evliliğin Kuruluşuna İlişkin Görüş ve Düşünceleri**, T.C.Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 2007

Yabancılarla evlenen Türk erkekleri azaldı, kızları arttı,
http://haberler.canim.net/84759_yabanc%C4%B1larla-evlenen-turk-erkekleri-azald%C4%B1.-k%C4%B1zlar%C4%B1-artt%C4%B1.html, (Son Erişim:25.12.2008)

Yazıcı, Erdinç ve diğerleri, **Türk Üniversite Gençliği Araştırması**, Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları, 2003.